

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN İNANÇ TURİZMİ VE HOŞGÖRÜ ALGISI¹

Perceptions about Faith Tourism and Tolerance of Middle School Students

Turhan ÇETİN²

Seda ÖNGER³

Öz

Turizm kavramı ve hoşgörü değeri sosyal bilgiler derslerinde kazandırılması gereken iki önemli kavram ve değerdir. Bu çalışma, ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin inanç turizmi ve hoşgörü ile ilgili algılarını tespit etmek amacı ile yapılmıştır. 2015-2016 eğitim-öğretim yılında, İstanbul, Konya, Eskişehir illerindeki devlet ortaokullarında öğrenim gören toplam 75 öğrenci çalışmada yer almıştır. Çalışmada olgu-bilim (fenomenoloji) araştırma deseni kullanılmış ve veriler içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Çalışma bulgularına göre, inanç turizmi ve hoşgörü ilişkin bulgular incelendiğinde öğrenciler inanç turizmini en çok hoşgörü değeriyle, hoşgörü değerindeki önemli şahsiyetleri ise Mevlana ile ilişkilendirmiştir. İnanç turizmi ve hoşgörü değerinin birbirleriyle ilişkisi dikkate alınarak oluşturulan kategoriler incelendiğinde, inanç turizminin ve hoşgörünün ne olduğunun öğrenciler tarafından bilinmesi inanç turizmi ve hoşgörünün doğru anlaşılması bakımından önemli bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Bilgiler, İnanç Turizmi, Hoşgörü, Kültürel turizm.

Abstract

In this study, middle school 8th grade students of faith tourism and perceptions of tolerance was made with the aim to detect. In the 2014-2015 academic year , Istanbul, Konya, Eskisehir in secondary schools located in the total of 75 students took part in the study studying case- study sciences (phenomenology) research design was used and data were analyzed using content analysis technique. According to the study findings, Belief tourism and tolerance were examined, students connected belief tourism with the most tolerance value and important figures with tolerance value with Mevlana. When the categories of faith tourism and tolerance are taken into consideration, beliefs are known to the learners as a crucial conclusion in terms of understanding tourism and tolerance.

Key Words: Social Studies, Faith Tourism, Tolerance, Cultural Tourism.

1. GİRİŞ

¹ Bu araştırmanın bir bölümü 28-30 Nisan 2016 tarihinde Pamukkale Üniversitesi'nde düzenlenen 5. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Doç. Dr. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, cetin.turhan@gmail.com

³ Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Doktora Öğrencisi, sedaonger@gmail.com

İnanç turizmi, insanların sürekli olarak yaşadıkları, olağan gereksinimlerini karşıladıkları yerlerin dışında, dini gereksinimlerini yerine getirmek, inanç çekim merkezlerini görmek amacıyla yaptıkları gezilerin turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Kaya, Cankül ve Emirci, 2013: 13; Harbalıoğlu ve Özel, 2013: 1066; Çetin, 2015; Günal, 2005; Hacıoğlu ve Tekin, 2014; Özdemir, 2009).

İnanç turizmi açısından herhangi bir beşeri mekânı çekici kılan temel varsıl; semavi veya beşeri inanç önderlerinin yaşadıkları, ziyaret etikleri, önemli toplantı ve diyalogları (antlaşmaları) gerçekleştirdikleri mekânların yanı sıra; bu dünyadan göç ettikten sonra defnedildikleri yerler olarak sıralanabilir (McKercher abd Cros, 2002; Özgüç, 2003; Richards, 2001; Doğan, 2004; Doğanay ve Zaman, 2014). Bu mekânlar (türbe, mezar, anıt mezar, cami, kilise, sinagog, tapınak... vs), çoğunlukla inanç önderlerinin düşüncelerini yaydıkları sembolik yapılardan oluşmaktadır. İnanç turizminin temel yapı taşlarını oluşturan bu yapılar, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılıklar göstermektedir. Sosyoekonomik düzey bakımından gelişmiş ülkelerde daha çok semavi (Hıristiyanlık, Müslümanlık ve Musevilik) ve felsefi inanç (Budizm, Taoizm, Şintoizm gibi) tapınakları dikkat çekerken, gelişmemiş toplumlarda ise insanlar daha çok toplumsal totem ve kendi geleneklerine uygun olarak, çeşitli yöre, nesne ve mabetleri ziyaret ederek, manevi (duyusal/ inançsal) bakımdan bir doygunluğa erişme hazzını yaşamaktadırlar. Bu tür turizm aktiviteleri dünyanın her bölgesinde görülmekle beraber; daha çok gelişmemiş dünya toplumları bu turizm aktivitelerine ev sahipliği yapmaktadır (Özgen, 2012: 253; Tapur, 2009; Tok, 2002; Sönmez, 2012; Sargin, 2006; Okuyucu ve Somuncu, 2014).

İnanç turizmi bakımından Türkiye büyük bir potansiyele sahiptir. Nitekim gerek ilkçağ medeniyetlerinin Anadolu'da gelişmesi, gerekse de Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde havarilerin, Ortaçağ'da ise Musevilerin yaşadıkları yerlerde karşılaştıkları ağır baskı ve yok etme politikaları sonucu, bu topraklara sığınmış olmaları, Türklerin kendi dini olan İslamiyet'e ait eserlerin yanı sıra, çok sayıda sinagog ve kilisenin Anadolu'da yer almasına neden olmuştur. Anadolu'nun Türkleşmesinden sonra, Selçuklu ve özellikle de Osmanlılar döneminde bu topraklarda yaşayan insanların inançlarında serbest bırakılmaları ve herhangi bir baskı olmadan kendi inançlarını yaşamaları ve mabetlerini inşa etmelerine izin verilmesi bunda etkili olan en önemli unsurlardandır. Bunun sonucunda da Anadolu'da inşa edilmiş dini mabetler ve tapınaklar, milletimizin İslami anlayış paralelinde derin saygı ve hoşgörü içerisinde günümüze

kadar ulaşmıştır (Zaman, 2005: 2; harunoğulları, 2016; İbret, Aydınöz ve Uğurlu, 2015; Kaynak ve Karabulut, 2016; Kozak, Kozak-Akoğlan ve Kozak, 2011;).

Anadolu geleneğinde çok önemli bir yeri olan tasavvuf felsefesi, hoşgörü ve ahenge dayanır. Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Mevlana Celaleddin Rumi gibi büyük şair ve düşünürler, farklılıkları bir zenginlik olarak görmüşlerdir (Çetin, 2013; Sezgin, 1996; Tanman, 1996; Öztürk, 1997; UNUSCO, 2015; Oğuz, 2007). Bu açıdan Anadolu, hoşgörü ve farklılıkları bir arada yönetmenin hassas ayarlarına büyük katkılarda bulunabilecek bir tarihsel mirasa sahiptir. Ayrıca, gerek Museviler gerekse Hıristiyanlar da buldukları ülkelerde zulüm ve eziyet gördükleri dönemlerde Anadolu'ya sığınmış ve bu topraklarda yaşayan insanlardan hoşgörü, saygı ve anlayış görmüşlerdir. Bunun bir sonucu olarak; Anadolu'da, Hıristiyanlığın ilk yıllarında yapılmış olan dini eserler ile birlikte günümüze kadar geçen süreçte hemen her çağda inananların inşa ettiği kiliseler, sinagoglar, mabetler ve tapınaklar bulunmaktadır (Başer ve Başçı, 2012: 432).

Hoşgörü demokrasinin ana kavramlarından birisidir. Çalışkan ve Sağlam (2012)' a göre hoşgörü, bireylerin farklılıklarıyla bir arada yaşayabilmesi, doğruluk değerlerini dikkate almadan farklı inanç ve düşüncelerde bulunabileceğini kabul etme ve bu duyguya sahip olma esası üzerine şekillenmiş toplumsal yönü olan bir değer olarak tanımlanmaktadır. Yine temel demokratik değerler arasında; eşitlik, bağımsızlık, özgürlük, kendine saygı, insan onuruna saygı, arkadaşlık, yardımseverlik, işbirliği, gizlilik, dürüstlük, doğruluk, sorumluluk, adalet, hakkaniyet, çeşitlilik, hoşgörü, çevreye saygı, hukukun üstünlüğü, çatışmalara barışçıl çözümler arama ve uluslararası insan hakları yer almaktadır (Yılmaz, 2011: 299; Bektaş-Öztaşkın ve İçen, 2015).

Okullar bireylere demokratik fikirlerin ve hoşgörü duygusunun aşılandığı yerler olarak değerlendirilir. Demokrasi bilincinin kazanılması ve yaşam boyunca özümsebilmesi önemli bir çaba gerektirir. Bu çaba okullarda büyük oranda anahtar bir role sahip olan öğretmenlerin sayesinde gerçekleşir. Öğretmen bu durumda “ne öğretileceği” ve “nasıl öğretileceği” konusunu başarmak durumundadır (Zehir Topkaya ve Yavuz, 2011).

Bireylerin disiplinli ve hoşgörülü olmaya, toplumda huzurlu bir şekilde yaşamaya teşvik edilmesi ve bu tür eylemlerin aşılması için Sosyal Bilgiler (Odejobi ve Adesina, 2012), İnsan Hakları ve Vatandaşlık gibi derslerin oldukça fazla önemi bulunmaktadır. Örneğin demokrasi ve hoşgörü kavramları ve bu kavramları ilgilendiren diğer konular Sosyal Bilgiler dersinin ana amaçları içinde yer almaktadır. Bu kapsamda literatür incelendiğinde, hoşgörü, demokrasi,

eşitlik, insan hakları, vatandaşlık eğitimi, bağımsızlık, özgürlük, kendine saygı, insan onuruna saygı, adalet, hakkaniyet, çeşitlilik, çevreye saygı, hukukun üstünlüğü, barış gibi konuların araştırıldığı çalışmaların (Yüksel, Bağcı ve Vatansever, 2013; Zehir Topkaya ve Yavuz, 2011; Karadağ, Baloğlu ve Yalçınkayalar, 2006; Sadık ve Sarı, 2012; İlğan, Karayığit ve Çetin, 2013; Duruhan ve Ersöz, 2013; Duman, 2010; Diker, 2012; Demircioğlu, Mutluer ve Demircioğlu, 2011; Kuş ve Çetin, 2014; Yılmaz, 2011) oldukça fazla olduğu görülmektedir. Hoşgörü kavramını eğitim boyundan ele alan çalışmalar oldukça sınırlıdır (Aslan, 2001; Büyükkaragöz ve Kesici, 1996; Çalışkan ve Sağlam, 2012; Bektaş-Öztaşkın ve İçen, 2015; Ersoy, 2016).

Ancak alanyazın incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin inanç turizmi algılarına yönelik doğrudan çalışmaların sınırlı olduğu gözlenmiştir. Ancak İnanç turizmi, kültürel turizm ve bunların öğretimi konularında ortaokul, lise ve üniversite düzeyinde yapılan çalışmalara (Çetin, Karakuş ve Aksoy, 2012; Çetin, 2010; Çetin, 2013; BAŞER ve Başçı, 2012; Aliğaoğlu, 2004; Doğaner, 2009; Ekici ve Sağır, 2012; Emekli, 2003; Emekli, 2006; Kaynak, 2010; Kayserili, 2010; Kızılırmak ve Kurtuldu, 2005; Uygur Meydan ve Baykan, 2007; Tanyıldızı, 2011) rastlanılmaktadır. İnanç turizmi ve hoşgörü algısına yönelik bir çalışmaya ise rastlanılmamıştır. Bu anlamda çalışmanın sonuçlarının inanç turizmi ve hoşgörüyü ilgilendiren diğer kavramlarla olan etkileşimine dair yapılacak çalışmalara yol göstereceği öngörülmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin inanç turizmi ve hoşgörü ile ilgili algılarını tespit etmek amacı ile yapılmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Deseni

Araştırmada, öğrencilerin “inanç turizmi ve hoşgörüye yönelik algılarını belirlemede, nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi tekniği, elde edilen verilerin açıklanmasında gerekli olan kavramları ve ilişkileri ortaya koymakta kullanılır. Böylece. “Olgu bilim araştırmalarında veri analizi yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bu amaçla yapılan içerik analizinde verinin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması çabası vardır. Sonuçlar betimsel bir anlatım ile sunulur ve sık sık doğrudan alıntılara yer verilir. Bunun yanında ortaya çıkan temalar ve

örüntüler çerçevesinde elde edilen bulgular açıklanır ve yorumlanır” (Şimşek ve Yıldırım, 2013: 78).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmaya 2014-2015 eğitim-öğretim yılında, Eskişehir, İstanbul, Konya illerindeki devlet ortaokullarda öğrenim gören toplam 75 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların cinsiyete göre dağılımının yüzdeler oranları ve frekansları tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların cinsiyete göre dağılımının yüzdeler oranları ve frekansları

Cinsiyet	Frekans (f)	Yüzde (%)
Bayan	51	0.68
Bay	24	0.32
Toplam	75	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan toplam 75 öğrencinin 51 (% 68.1)’i bayan, 24 (% 0.32)’i ise erkektir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Sorular hazırlanırken öncelikle literatür taranmış, alanında tecrübeli ve uzman kişilerden görüş alınmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen açık uçlu sorulardan “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Açık uçlu soruların yer aldığı anketten elde edilen verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Elde edilen veriler kategorilere ayrılarak, uygun kodlar oluşturulmuş ve tablolaştırılmıştır. Elde edilen verilere göre oluşturulan kategoriler ise İnanç turizmi, Farklı Din ve Kültürlere Sahip İnsanların Yaptıkları Ziyaretler, İnanç Turizminin Geliştirilmesi, İnanç Turizmi ve Hoşgörü kapsamında değerlendirilebilecek Şahsiyetler şeklinde belirlenmiştir.

3. BULGULAR ve YORUMLAR

Bu bölümde araştırmadan elde edilen veriler sonucunda oluşturulan kategori ve kodların yer aldığı tablolar yer almaktadır. Tabloların altında ise bazı öğrenci görüşlerine yer verilmiştir. Öğrenci ifadeleri sonunda verilen kısaltma (Ö) ve sayı ise öğrencileri temsil etmektedir.

Tablo 2. İnanç Turizmine İlişkin Bulgular

Kategori	Kodlar	n
Hoşgörü		32
Yerler	Ayasofya	22
	Mevlana	
	Yunus Emre	
	Sultan Ahmet	
	Ortodoks Kilisesi	
	Meryem Ana	
	Yunus Emre Türbesi	
Saygı		17
Yeni Bilgi Öğrenmek		12
Özgürlük		5
Farklı İnançlar		5
Misafirperverlik		5
İnançların Merkezi		4
Bir Arada yaşamak		3
Gelir Kaynağı		2
Dine bağlılık		2
Değer		1
Heyecan Verici		1
Geçmişin İzleri		1
Dini Ziyaret		1
Turizme Açılan Bir Kapı		1
Toplam		114

Tablo 2 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan öğrencilerin İnanç Turizmi algıları, hoşgörü (n=32) ile en çok, değer (n=1), Heyecan Verici (n=1), Geçmişin İzleri (n=1), Dini Ziyaret (n=1), Misafirperverlik (n=1), ile en az cevaba yer vererek tanımlamışlardır. Öğrencilerin İnanç turizmine ilişkin tanımlarından bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“İstanbul inanç turizmi açısından iyi ve öneme sahip, İnanç turizmi açısından birçok yapıtlarımız var, örneğin cami, türbe, kilise gibi, bu yapıtları birçok insan ziyaret ediyor. Bu yönden İstanbul inanç turizmi açısından gelişmiştir.” (Ö-58). *“İnsanlar arasında ayrımcılık*

yapıldığını düşünmüyorum, hala hoşgörü var, çünkü Mimar Sinan Ayasofya'yı yaparken oraya kilise de yapmıştır. İnsanlar hem camiye hem de kiliseye gitmiştir aynı anda.” (Ö-60)

Tablo 3. Farklı Din ve Kültürlere Sahip İnsanların Yaptıkları Ziyaretlere İlişkin Bulgular

Kategori	Kodlar	n
Farklı Din ve Kültürlere Sahip İnsanların Ziyaretleri	Hoşgörü	19
	Maddi ve Manevi Kazanç	11
	Fikir Alışverişi	11
	Farklı yer ve insanlar	10
	Saygı	8
	Gurur verici olay	4
	Özgürlük	3
	Kültür Turizmi	2
	Kültür Etkileşimi	2
	Merhamet	2
	Farkındalık	2
	Misafirperverlik	2
	Saygınlık	1
	Barış	1
	Ülkelerarası Etkileşim	1
	Temel Hak	1
	Empati	1
	Anlayış	1
	Misyonerlik	1
	İletişim	1
Birlik ve beraberlik	1	
Toplam	82	

Tablo 3 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan öğrencilerin İnanç Turizmi algıları, hoşgörü (n=32) ile en çok, değer (n=1), Heyecan Verici (n=1), Geçmişin İzleri (n=1), Dini Ziyaret (n=1), Misafirperverlik (n=1), ile en az cevaba yer vererek tanımlamışlardır. Öğrencilerin İnanç turizmine ilişkin tanımlarından bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Farklı dinlere ve insanlara hoşgörülü olduğumuzdan farklı din ve kültürlere olabildiğince iyi ve misafirperver davranırız.” (Ö-5)

Tablo 3. İnanç Turizminin Geliştirilmesi İlişkin Bulgular

Kategori	Kodlar	n
	Farklı İnanç Merkezleri Açmak-Yeni Yerler Yapmak	41
	Afiş, Reklam, Sosyal Medya Çalışmaları Yapmak	14
	Konferans Vermek-Bilgi Vermek	9
	Ziyaretleri Artırmak	4
	Tarihi Eserleri Korumak-Korumak-Sahip Çıkmak	2
	Bilinçli Olmak	2
	Restorasyon	2
	İrkçılık ve Din Ayrımcılığı Yapmamak	2
	Okullarda farklı din dersleri öğretilmeli	2
	Bütçe	1
	Misafirperverlik	1
	Özen ve Değer Vermek	1
	Potansiyeli Artırmak	1
Toplam		82

Tablo 2 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan öğrencilerin İnanç Turizmi algıları, hoşgörü (n=32) ile en çok, değer (n=1), Heyecan Verici (n=1), Geçmişin İzleri (n=1), Dini Ziyaret (n=1), Misafirperverlik (n=1), ile en az cevaba yer vererek tanımlamışlardır. Öğrencilerin İnanç turizmine ilişkin tanımlarından bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

“Özen gösterilip ve değer vererek geliştirilebilir ve restore edilebilir.” (Ö-4)

Tablo 5. İnanç Turizmi ve Hoşgörü Kapsamında Değerlendirilebilecek Şahsiyetler

Kategori	Kodlar	n
İnanç Turizmi ve Hoşgörü'de Önemli Şahsiyetler	Mevlana	58
	Yunus Emre	32
	Mimar Sinan	23
	Fatih Sultan Mehmet	21
	Hacı Bektaşî Veli	15
	Nasreddin Hoca	14
	İbni Sina	13
	Kanuni Sultan Süleyman	12
	Hız. Muhammed	9
	Atatürk	8
	Meryem Ana	7
	Şems-i Tebrizi	7
	Hazerfen	4
	Hız Yuşa	4
	Pir Sultan Abdal	3
	Gavs Hazretleri	3
	Hız Ali	2
	Yavuz Sultan Selim	2
	Fuzuli	2
	Ahmet Yesevi	2
Aşık Veysel	2	
Cengiz Han	1	
Toplam	244	

Tablo 4 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan öğrencilerin İnanç Turizmi ve Hoşgörü şahsiyetleri deyince, en çok Mevlana (n=58) ile en çok, Cengiz Han ile (n=1), ile en az cevaba yer vererek tanımlamışlardır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Turizm, küreselleşmenin getirdiği imkânların dönüştürdüğü en önemli toplumsal olgulardan birisidir. Kitle iletişim araçlarının getirdiği geniş bir görsel sunum ağ ve kolay ulaşılabilir ulaşım imkânları insanların seyahatlerini kolaylaştırmıştır. Turizmin yaygınlaşmasıyla birlikte farklı biçimlerinin de karşımıza çıktığı ve çalışmada da ortaya konulduğu inanç turizminin de bu biçimlerden birisi olduğu görülmektedir (Ekici ve Sağır, 2012: 42).

Küresel medeniyet, tek kutuplu bir dünya nizamı kurmak için dayatmalarda ve yaptırımlarda bulunurken medeniyetler arasındaki dostluk ve kardeşliğin daha da pekişmesi için içimizde taşıdığımız ve asırlardan beri koruduğumuz insani değerlerimizi inanç turizmi olgusuyla ortaya koyarak ekonomik, hukuki, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda dayanışma içine girmelidirler. Gelişmiş ülkeler, dünyanın gelecek tasarımı ile ilgili olarak görüşlerinde ‘‘medeniyetler çatışması’’ üzerine atıf yaparak insanları olumsuz yönde etkilerken, bunun aksine güçlü bir Türkiye ve sağ duyulu insanları, ülkemizin değil bütün dünyanın ihtiyacı olan ‘‘hoşgörü, barış, sevgi ve saygı’’ eski dönemlerden kalan dini ve tarihi eserlerin bakım ve onarımını yaparak, onlara yeniden hayat vererek bunu kendine tarihi bir misyon olarak gördüğünü her zaman göstermektedir. İnanç turizmi, farklı inanç ve kültürdeki insanları bir araya getirecek ve onların birbirlerini daha iyi anlayabileceği bir ortam sunacaktır (Kaynak, 2010: 126).

KAYNAKÇA

- Aliağaoğlu, A. (2004). Sosyo-kültürel miras turizmi ve Türkiye’den örnekler. *Ankara üniversitesi türkiye coğrafyası araştırma ve uygulama merkezi coğrafi bilimler dergisi*, 2 (2), 50-64.
- Aslan, Ö. (2001). Hoşgörü ve tolerans kavramlarına etimolojik açıdan analitik bir yaklaşım. *Cumhuriyet üniversitesi ilahiyat fakültesi dergisi*, 5 (2), 1-26.
- Başer, F. ve Başçı, A. (2012). İnanç turizmi kapsamında aziz pavlus evinin önemi ve tanıtım faaliyetlerine ilişkin ziyaretçi görüşlerinin değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi*, 9 (19), 423-443.
- Bektaş-Öztaşkın, Ö. ve İçen, M. (2015). ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilimleri ile demokrasi algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Giresun Üniversitesi sosyal*

- bilimler enstitüsü *Karadeniz sosyal bilimler dergisi, Hüseyin Hüsnü Tekışık özel sayısı*, 1, 39-56.
- Büyükkaragöz, S. ve Kesici, Ş. (1996). Öğretmenlerin hoşgörü ve demokratik tutumları. *Eğitim yönetimi*, 2 (3), 353-365.
- Çalışkan, H. ve Sağlam, H.İ. (2012). Hoşgörü eğilim ölçeğinin geliştirilmesi ve ilköğretim öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve uygulamada eğitim bilimleri*, 12 (2), 1431-1446.
- Çetin, B. (2015). *Sacred places in antakya as a potential for faith and cultural tourism (Turkey)*. Tourism, Environment and Sustainability (Ed.: C. Avcıkurt, M. Dınu, N. Hacıoğlu, R. Efe, A. Soykan), sayfa:60-79, Sofya: St. Kliment Ohridski university press.
- Çetin, T. (2010). Cumalıkızık köyünde kültürel miras ve turizm algısı. *Milli Folklor dergisi*, 22 (87), 181-190.
- Çetin, T., Karakuş, U. ve Aksoy, B. (2012). Yabancı uyruklu öğrencilerin turizm ve türkiye'nin turizm değerlerine ilişkin algıları. *Uşak üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, 5 (3), 180-196.
- Çetin, T. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültürel turizm ve hacı bektaş veli'ye ilişkin düşünceleri. Coğrafyacilar derneği yıllık kongresi (19-21 Haziran 2013, F.Ü., İstanbul), bildiriler kitabı, s:764-773.
- Demircioğlu, İ.H., Mutluer, C. ve Demircioğlu, E. (2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik öğretmen nitelikleri hakkındaki görüşleri. *Kastamonu eğitim dergisi*, 19 (2), 577-586.
- Diker, Z. (2012). Demokrasi eğitimi ve lise öğrencilerinin demokratik davranışları üzerine bir araştırma. *Eğitim ve öğretim araştırmaları dergisi*, 1 (3), 229-238.
- Doğan, H.Z. (2004). *Turizmin sosyo-kültürel temelleri*. Ankara:detay yayıncılık.
- Doğanay, H. ve Zaman, S. (2014). *Türkiye turizm coğrafyası*. Ankara: pegem yayıncılık.
- Doğaner, S. (2009). *Din ve turizm:türkiye'de inanc turizmi*. Türkiye'de toplum bilimlerinin gelişimi –II (Anglo-Amerikan Etkisi/ Sosyoloji Yıllığı-18) Ertan Eğribel-Ufuk Özcan (Editörler). Sayfa: 338-350. İstanbul: Kitabevi yayınları.

- Duman, B. (2010). Correlation between the graduate-students' perception of educational philosophies and their democratic attitudes. *Procedia social and behavioral sciences*, 2, 5830–5834.
- Duruhan, K. ve Ersöz, Y. (2013). Ortaokulda demokrasi algıları ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Tarih okulu dergisi*, 6 (15), 657-672.
- Ekici, E. ve Sağır, A. (2012). Antalya'da inanç turizminin sosyolojik çözümlemesi: demremyra örneği. *Sosyal ve ekonomik araştırmalar dergisi*, 14 (22), 35-43.
- Emekli, G. (2003). *Kültür mirasının kültürel turizm yaklaşımıyla değerlendirilmesi*. Coğrafi çevre koruma ve turizm sempozyumu 16-18 Nisan 2003, bildiriler kitabı, Ege üniversitesi edebiyat fakültesi yayınları, s. 43-49, İzmir.
- Emekli, G. (2006). Coğrafya, kültür ve turizm: kültürel turizm. *Ege coğrafya dergisi*, (15), 51-59.
- Ersoy, A.F. (2016). Dördüncü sınıf öğrencilerinin hoşgörü algısı ve deneyimleri: bir fenomenolojik araştırma. *Mersin üniversitesi eğitim fakültesi dergisi*, 12 (1), 454-473.
- Günel, V. (2005). Mardin iline gelen yerli turistlerin profil ve turistik davranışlarını belirlemeye yönelik bir araştırma. *Coğrafi bilimler dergisi*, 3 (2), 55-67.
- Hacıoğlu, N. ve Tekin, Ö. (2014). *Türkiye'de inanç turizmi çalışmalarına kısa bir bakış*. inanç turizmi seçme konular. (Ed. Y. Bilim ve Ö. Özer). Konya: çizgi kitapevi yayınları, s. 47-61.
- Harbalıoğlu, M. ve Özel, G. (2013). Kültür ve inanç turizmi kapsamında hoşgörü kenti hatay ilinin değerlendirilmesi. *International conference on religious tourism and tolerance*, 9-12 May 2013, Konya.
- Harunoğulları, M. (2016). Kilis'in inanç turizmi potansiyeli ve kutsal mekânları. *Turkish studies* 11 (21), 177-210.
- İbret, Ü. B., Aydınöz, D. ve Uğurlu, M. (2015). Kastamonu şehrinde kültür ve inanç turizmi. *Marmara coğrafya dergisi*, 32, 239-269.

- İlğan, A., Karayığit, D. ve Çetin, B. (2013). Ortaokul öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *CBÜ sosyal bilimler dergisi*, 11 (2), 97-118.
- Karadağ, E., Baloğlu, N. ve Yalçınkayalar, P. (2006). İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutumları ile öğretmenlerin demokratik değerleri üzerine ilişkisel bir araştırma. *Değerler eğitimi dergisi*, 4 (12), 65-82.
- Kaya, F., Cankül, D. ve Demirci, B. (2013). Türkiye'nin önemli inanç turizmi merkezlerinden biri: akdamar kilisesi. *KMÜ sosyal ve ekonomik araştırmalar dergisi*, 15 (24), 13-24.
- Kaynak, İ. (2010). İnanç turizminin medeniyetler arası işbirliğine etkileri: Türkiye örneği. *Selçuk üniversitesi sosyal bilimler meslek yüksek okulu dergisi*, 13 (1-2), 119-126.
- Kaynak, İ.H. ve Karabulut, T. (2016). İnanç turizmi bağlamında kentsel turizm ve kültürel turizm: Konya örneği. *Selçuk üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi*, (35), 185-191.
- Kayserili, A. (2010). Carl Ortwin Sauer ve kültürel coğrafya. *Doğu coğrafya dergisi*, 15(24), 177-190.
- Kızılırmak, İ. ve Kurtuldu H. (2005). Kültürel turizmin önemi ve tüketici tercihlerinin belirlenmesine yönelik bir çalışma. *Ticaret ve turizm eğitim fakültesi dergisi*, 1, 100-120.
- Kozak, N., Kozak, M.A., ve Kozak, M. (2011). *Genel turizm (ilkeler-kavramlar)*. Ankara: detay yayıncılık.
- Kuş, Z. ve Çetin, T. (2014). İlköğretim öğrencilerinin demokrasi algıları. *Kuram ve uygulamada eğitim bilimleri*, 14 (2), 769-790.
- McKercher, B. and Cros H. (2002). *Cultural tourism, the partnership between tourism and cultural heritage management*. New York:The hawort pres.
- Odejobi, C.O. and Adesina, A.D.O. (2012). Peace education and school curriculum. *JEP ejournal of education policy*. <https://nau.edu/uploadedfiles/academic/coe/about/projects/curriculum.pdf> adresinden 16 Nisan 2017 tarihinde indirilmiştir.
- Oğuz, Ö. (2007). UNESCO, Kültür ve Türkiye. *Milli folklor dergisi*, (73), 6-12.

- Okuyucu, A. ve Somuncu, M. (2014). *Türkiye’de inanç turizmi: bugünkü durum, sorunlar ve gelecek*. İnanç turizmi seçme konular (Ed. Y. Bilim ve Ö. Özer). Konya: çizgi kitapevi yayınları, s. 1-46.
- Özdemir, N. (2009). Kültür ekonomisi ve endüstrileri ile kültürel miras yönetimi ilişkisi. *Milli folklor*, 84, 73-86.
- Özgen, N. (2012). Siirt’in inanç turizmi mekânları: Ziyaret (Veysel Karani) ve Tillo (Aydınlar) örnekleri. *Doğu coğrafya dergisi*, 17 (27), 251-272.
- Özgüç, N.(2003). *Turizm coğrafyası özellikler ve bölgeler*. İstanbul: çantay kitabevi.
- Öztürk, Y. N. (1997). Gönüller sultanı Hacı Bektaş Veli. *Türk kültürü ve Hacı Bektaş Veli araştırma dergisi*, 4, 19-28.
- Richards, G. (2001). *The development of cultural tourism in Europe*. Cultural attractions and European tourism (G. Richards Ed.), pp:1-28. New York: cabı publishing.
- Sadık, F. ve Sarı, M. (2012). Çocuk ve demokrasi: ilköğretim öğrencilerinin demokrasi algılarının metaforlar aracılığıyla incelenmesi. *Uluslararası cumhuriyet eğitim dergisi*, 1 (1), 48-63.
- Sargın, S. (2006). Yalvaç’ta inanç turizmi. *Fırat üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, 16 (2), 1-18.
- Sezgin, A. (1996). Türkiye’de alevilik bektâşilik üzerine sosyolojik bir araştırma. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü.
- Sönmez M.E. (2012). Tillo (Siirt) ilçesi’nin kültür turizmi potansiyeli. *Türk coğrafya dergisi*, 59, 27-44.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tanman, B. (1996). Hacı Bektaş-ı Veli külliyesi. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 14: 459-471.
- Tanyıldızı, N. İ. (2011). Türk kültürünün gençlere tanıtımında medyanın rolü: Hacı Bektaş Velî, Mevlana ve Yunus Emre üzerine bir araştırma. *Türk kültürü ve Hacı Bektaş Veli araştırma dergisi*, 59, 101-118.

- Tapur, T. (2009). Konya ilinde kültür ve inanç turizmi. *Uluslararası sosyal araştırmalar dergisi*, 2 (9), 473-492.
- Tok, C. (2002). Kùltür turizmi, T.C. turizm bakanlığı II. turizm şurası bildirileri, 12-14 Nisan 2002, Ankara.
- UNESCO. (2015) *Türkiye'nin dünya miras alanları (koruma ve yönetimde güncel durum)*. birleşmiş milletler eğitim, bilim ve kùltür kurumu Türkiye millî komisyonu, Ankara.
- Uygur-Meydan S. ve Baykan, E. (2007). Kùltür turizmi ve turizmin kùltürel varlıklar üzerindeki etkileri. *Ticaret ve turizm eğitim fakùltesi dergisi*, 2, 30-49.
- Yılmaz, K. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik değerler ile öğrenci kontrol ideolojilerine ilişkin görüşleri arasındaki ilişki. *Uludađ üniversitesi eğitim fakùltesi dergisi*, 24 (2), 297-315.
- Yüksel, İ., Bağcı, ř. ve Vatansever, E. (2013). İlköğretim son sınıf öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin belirlenmesi. *Adıyaman üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi*, 6(12), 309-334.
- Zaman, M. (2005). Türkiye'nin önemli inanç turizmi merkezlerinden biri: Sümela (Meryamana) manastırı. *Atatürk üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi*, 6 (2), 1-24.
- Zehir Topkaya, E. ve Yavuz, A. (2011). Democratic values and teacher self-efficacy perceptions: a case of pre-service English language teachers in Turkey. *Australian journal of teacher education*, 36 (8), 31-48.